

A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógia-történeti Gyűjteménye

E kötet olvasójában talán felmerül a kérdés, hogy az egyetemen belül miért van a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karnak külön történeti gyűjteménye. Karunk korábban Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola néven önálló intézményként működött, és 2000-ben csatlakozott az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez. E tanulmány segítségével szeretném bemutatni a gyűjtemény történetét és állományát, amelynek sokszínűségét képekkel illusztrálom.

Röviden a gyógypedagógus-képzés történetéről

A speciálisan képzett tanárok iránti igény 1802-ben jelentkezett Magyarországon, amikor a Váczi Királyi Magyar Siketnéma-Intézet megkezdte működését, majd az 1870-es évektől az országban több helyen nyílt iskola vagy intézet a siketek mellett immár vakok, értelmi fogyatékosok és beszédhibások számára. Az első magyar gyógypedagógusok még Bécsben tanultak, az ottani siketnémák intézetében, később a hazai tanítóképző intézmények programjába illesztették be a speciális ismereteket. Azonban ezek a próbálkozások a programok zsúfoltsága, valamint a gyakorlati képzés megszervezésének akadályai miatt kudarcot vallottak.⁴²

A 19. század végén a különböző fogyatékos gyermekeket nevelő pedagógusokat, lelkészeket eltérő időtartamú speciális tanfolyamokon képezték. Ezeket egyesítették 1900-ban és elindult a gyógypedagógus szakemberképzés Gyógypedagógiai Tanítóképző-tanfolyam néven Vácon, a Siketnémák Váci Magyar Királyi Országos Tanintézetéhez kapcsolt 2 éves képzéssel.⁴³ 1904-től a képzés már Budapesten folyt, de önálló intézménnyé csak 1922-ben vált Gyógypedagógiai Tanárképző néven. 1928-tól indult a 4 éves, már diplomát adó képzés, az elnevezése pedig Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola lett. Az intézmény székhelye – mivel 1942-ig nem rendelkezett önálló épülettel – mindig abban a gyógypedagógiai intézményben volt, amelynek igazgatója egyben a tanárképző igazgatója is volt. A főiskola 1942-től 1951-ig az Alkotás utcában, az Állami Gyógypedagógiai

---

42 Gordosné dr. Szabó Anna: A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar története = Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002. Szerk. Szögi László. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003. 395–408 p.

43 Gordosné dr. Szabó Anna: A magyar gyógypedagógus-képzés története. Budapest, ELTE BGGYFK, 2000. 27. p.

Nevelőintézettel közös épületekben működött. 1951-ben az épületeket át kellett adni a Magyar Optikai Műveknek, így a nevelőintézet és a főiskola egy Csalogány utcai lebontásra ítélt épületbe költözött. 1956-ban a főiskola megkapta a Bethlen Gábor tér 2. szám alatt álló épületet, ahol korábban az Izraelita Siketnémák Budapesti Országos Intézete működött és egészen 2000-ig, amíg az épületet vissza nem adták eredeti tulajdonosának, ez volt az intézmény otthona.⁴⁴

Az oktatási rendszer, illetve a gyógypedagógiai intézményrendszer változásaihoz a képzésnek is alkalmazkodnia kellett, így a sokáig egységes, széles kompetenciájú gyógypedagógus-képzésen belül elindult a szakosodás, amely aztán a főiskola szervezeti tagozódásában is megjelent szaktanszékek formájában. A gyakorlatorientált képzés következtében a képzőintézmény folyamatosan szoros kapcsolatot ápolt a fogyatékos gyermekeket nevelő, oktató intézményekkel. Míg az 1890-es években 7, addig 1910-ben már 36 gyógypedagógiai intézményben folyt a fogyatékosok nevelése Magyarországon.⁴⁵ Ma már ez a szám több százra tehető.

A gyűjtemény története

A történeti gyűjtemény létrehozását Bárczi Gusztáv, aki 1942-től 1963-ig volt az intézmény igazgatója, már 1944-ben felvetette a „Felhívás a főiskolai könyvtár gyarapítására, tanszertár alapítására és múzeum fejlesztésére” című cikkében, ami a Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönyében jelent meg: „...*múzeumba gyűjtünk s megőrizzük minden képet, iratot, kegyelettárgyát, hogy alkalomadtán hallgatóink elé adjuk s a tiszteletet a múlt szép hagyományai, kegyeletes tárgyai iránt felébresszük, állandóan ápoljuk.*”⁴⁶ Akkor a II. világháború okozta károk, a következő két évtizedben az intézmény elhelyezési gondjai és a főiskola többszöri költözése nem tették lehetővé a terv megvalósítást.

A főiskola vezetése 1963-ban elevenítette fel újra a múzeum létrehozásának szándékát, amikor a *Siketek és Nagyothallók Lapjában* felhívást tettek közzé, hírül adva egy Országos Gyógypedagógiai Múzeum létrehozásának szándékát. Az ekkor megindult gyűjtő és szervezőmunkának köszönhetően, az összegyűjtött anyagból rendezett kiállítás 1965. április 7-i megnyitásával jött létre a Gyógy-

---

44 Gordosné dr. Szabó Anna: A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar története = Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002. Szerk. Szögi László. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003. 395–408 p.

45 Gordosné dr. Szabó Anna: Bárczi Gusztáv a gyógypedagógia történetében. = Gyógypedagógiai Szemle, 17. évf. 1989. 4. sz. 254–261. p.

46 Bárczi Gusztáv: Felhívás a főiskolai könyvtár gyarapítására, tanszertár alapítására és múzeum fejlesztésére. = Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye. 6. (46) évf. 1944. 2. sz. 42–43 p.

pedagógiai Múzeum.⁴⁷ Azonban a főiskola szabályzatában csak 1969-ben került rögzítésre, hogy az intézmény szervezetébe múzeum tartozik, amely a szokásjog alapján a gyógypedagógia-történeti tárgyakat gondozó, oktató és kutató Általános Gyógypedagógiai Tanszékhez csatoltan működött.⁴⁸ A múzeum feladatai csak a főiskola 1987-es Szervezeti és Működési Szabályzatában kerültek meghatározásra.

Gyógypedagógiai Múzeum és Levéltár néven 1999-ben önálló szervezeti egységgé vált,⁴⁹ majd 2002-ben az elnevezése Gyógypedagógia-történeti Gyűjteményre változott. A 2000-es esztendő mind a főiskola, mind a gyűjtemény életében jelentős változást hozott. A felsőoktatásban zajló integráció során a korábban önálló intézmény, a képzés megindulásának 100. évfordulóján, az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyik kara lett. Egyúttal új épületbe, az Ecseri útra költözött, mivel az addig otthonának számító Bethlen Gábor téri épület visszakerült a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének kezelésébe.⁵⁰ Az új székhelyen, ahol korábban a Külkereskedelmi Főiskola működött, a gyűjtemény számára önálló helyiséget alakítottak ki, ahol lehetővé vált a dokumentumok, tárgyak megfelelő elhelyezése mellett kiállítások rendezése is.

A következő jelentős változás 2014 szeptemberében következett be, amikor a karon egy évvel korábban a hatékony működés érdekében elindított szervezetreform eredményeként a gyűjteményt a kari könyvtárhoz csatolták. Az egyesített szervezeti egység elnevezése Kari Könyvtár és Gyógypedagógia-történeti Gyűjtemény lett. 2015-ben Gordosné dr. Szabó Anna – akinek kiemelkedő szerepe volt mind a gyógypedagógia-történeti kutatások, mind a gyűjtemény létrehozásában, működtetésében – egykori munkaszobájában került kialakításra egy kutatószoba azok számára, akik a gyűjtemény anyagában kívánnak elmélyedni.

A gyűjtemény működése

A gyűjtemény az elkötelezett gyógypedagógusok által gyűjtött anyagokból, intézmények ajándékaiból, valamint hagyatékokból gyarapodott az évek során. Könyvek, folyóiratok, fotók, személyes tárgyak, didaktikai- és vizsgálóeszközök és

---

47 Gordosné dr. Szabó Anna: Gyógypedagógiai Múzeum. Kézirat

48 Gordosné dr. Szabó Anna: A magyar gyógypedagógus-képzés története. Budapest, ELTE BGGYFK, 2000. 177. p.

49 A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola szabályzata. 1999. 3.§ 2/b.

50 Gordosné dr. Szabó Anna: A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar története = Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002. Szerk. Szögi László. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003. 395–408 p.

egyéb, a jövő számára fontosnak ítélt dokumentumok és tárgyak kerültek a gyűjteménybe, az adományozók bizalmából. A jelentősebb személyes hagyatékokat az 1. táblázat mutatja.

Hagyatékozó	Hagyaték
Bárczi Gusztáv	könyvek, cikkek, fotók, indexek, kéziratok, levelek, kitüntetések, különlenyomatok, személyes iratok
Borbély Sándor	könyvek, családi levelek, leckekönyvek, egyesületi iratok
Horényi János	iskolatörténeti dokumentumok, oktatási anyagok
Göllesz Viktor	bélyeggyűjtemény, érmék, plakettek
Illyés Sándor	intézményi hivatalos levelezés, kéziratok, oktatási és kutatási anyagok
Gordosné Szabó Anna	könyvek, fotók, kéziratok, kitüntetések, képzéstörténeti források, a gyűjteményre vonatkozó dokumentumok, személyes iratok

1. táblázat. Jelentősebb személyes hagyatékok

Az anyag szakszerű feldolgozását, tárolását, a kiállítások rendezését nehezítette, hogy a múzeum nem rendelkezett sem önálló helyiséggel, sem személyzettel, sem költségvetéssel. A működésével kapcsolatos pontos elvárásokat csak az 1987-es Szervezeti és Működési Szabályzatban határozták meg: „A múzeum összegyűjti és rendezi a gyógypedagógia különböző szakterületeinek muzeális értékű emlékeit, témaanyagot szolgáltat az oktatómunka történeti vonatkozásaihoz és a problémátörténeti kutatómunkához, a szakterület haladó hagyományainak bemutatására kiállításokat szervez.”⁵¹

A nehézségek ellenére megkeresések alapján a múzeum dokumentumokat, képanyagokat és információkat szolgáltatott különböző gyógypedagógiai intézmények évfordulós eseményeihez, kiadványaihoz, kiállításokat rendezett (lásd 2. táblázat).

51 A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola szervezeti és működési szabályzata. 1987. 3.§. b/6.

Kiállítás címe
• Bárczi-emlékkiállítás (1965, 1984, 1990)
• Cházár András-emlékkiállítás (1966, 1992)
• Frimm Jakab-emlékkiállítás (1969)
• Gyógypedagógiai tanárképzésünk múltja 1900-1975 (1975)
• Tóth Zoltán-emlékkiállítás (1990, 2005)
• Szondi Lipót-emlékkiállítás (1993)
• „A gyógypedagógia története képekben” Vándorkiállítás (1996) Budapest, Kaposvár, Nyírbátor
• Illyés Gyuláné-emlékkiállítás 2005
• Göllész Viktor Gyógypedagógiai bélyeg- és érmegyűjteménye (2006)

2. táblázat Jelentősebb kiállítások a gyűjtemény anyagából

A gyűjtemény anyagát és történetét Gordosné dr. Szabó Anna ismerte a legjobban, aki a kezdetektől 1992-ig szervezte a hagyatékok, ajándékok gyűjtését, vezette a feldolgozómunkát. Tőle Pákozdiné Kenderessy Katalin vette át a szakmai irányítást, aki már 1982-től bekapcsolódott a munkákba.

2000-ben az intézmény költözésének előkészületekor, az épület kari célok-
nak való átalakításakor már figyeltek a múzeum igényeire. A gyűjteményi anyag
tárolására és kiállítások rendezésére egy külön 30 m² helyiség került kialakításra,
azonban a megfelelő bútorok beszerzésére még 5 évet kellett várni, így az önálló
gyűjteményben az első kiállítást csak 2005-ben sikerült létrehozni. Habár önálló
szervezeti egység volt, külön munkatársi gárdával nem rendelkezett, továbbra is
az Általános Gyógypedagógia Tanszék munkatársai vettek részt a gyűjtő- és fel-
dolgozómunkákban.

A 2014-es szervezeti átalakulással létrejött új szervezeti egység Szervezeti
és Működési Rendje a gyűjtemény feladatait az alábbiak szerint határozta meg:
*„Kutatási bázist biztosít és szolgáltatást nyújt a Kar oktatói, kutatói, hallgatói –
valamint külön meghatározott szabályok alapján külső kutatók, hallgatók – szá-
mára a gyógypedagógia és a fogyatékoságtudomány múltjának feltárásához. Álló-
mányából időszakos kiállításokat prezentál.”*⁵²

A szabályzat külön mellékletét képezi a gyűjtemény aktualizált Gyűjtőköri sza-
bályzata, és az új gyűjteményi Használati szabályzat. Ez alapján gyűjtőköre a fogya-
tékosságtudomány és a gyógypedagógia-történet magyarországi levéltári, irattári

52 Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Kari Könyvtár és
Gyógypedagógia-történeti Gyűjtemény Szervezeti és Működési Rendje. 2015. III. 2.4 pont

anyagai, tárgyi emlékei; neves gyógypedagógusok hagyatéka, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar és jogelődje történetének dokumentumai; kari élet eseményeit illusztráló kép- és hangfelvételek, szervezeti egységeknél maradt tárgyi források; gyógypedagógia határterületeinek történeti emlékei válogatva. A gyűjtőkörébe tartozó tárgyi emlékeket, fotókat, dokumentumokat típustól függetlenül gyűjti. A gyűjtemény szolgáltatásai: kutatáshoz adatgyűjtési, oktatáshoz szemléltetési lehetőség biztosítása, másolatszolgáltatás, kiállításhoz tárgyak, dokumentumok kölcsönzése, kutatószoba.

A gyűjteményt kezelő P. Kenderessy Katalin 2011-es távozásával, valamint a gyógypedagógia-történet és a gyűjtemény anyagát jól ismerő Gordosné dr. Szabó Anna 2012-ben bekövetkezett halálával nem maradt olyan személy a karon, aki a gyűjtemény anyagát teljes mélységében ismerte volna. A Kari Könyvtárhoz történt csatolást követően a gyűjtemény szakmai felelőse Regényi Enikő lett, aki oktatói tevékenysége mellett látta el az ezzel kapcsolatos feladatokat. Külső megkeresésekre az adat- és dokumentumszolgáltatás továbbra is működött, de kiállítások megrendezésére már nem került sor. Mivel a könyvtár munkatársai nem ismerték az anyagot és az évek során újabb hagyatékokkal is bővült az állomány – Illyés Sándoré 2014-ben, Gordosné dr. Szabó Annáé 2015-ben került be a gyűjteménybe –, szükség volt a gyűjteményi anyag számba vételére. Fel kellett mérni, hogy milyen jellegű és mekkora mennyiségű anyagot rejtene az évek során teljesen megtelt szekrények és a helyhiány miatt felhalmozódott dobozok. Ez a munka 2016 és 2018 között zajlott. A továbblépéshez, a gyűjteményi anyag szakszerű dokumentálásához az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár Egyetemi Levéltárától kértünk segítséget. Ennek első lépéseként 2019 nyarán levéltáros és muzeológus hallgatók bevonásával szétválogatásra került a gyűjteményi anyag. A levéltári iratok egy része – a Főiskola 1921–1967 között iktatott hivatalos iratai – átkerült az Egyetemi Levéltárba. A többi iratanyag és egyéb dokumentum szétválogatásra és újra rendezésre került. A dobozok tartalmáról lista készült, és a további munkákhoz is hasznos tanácsokat kaptunk.

A gyűjtemény a gyógypedagógia-, a gyógypedagógia-történet és a magyarországi gyógypedagógus-képzés története szempontjából fontos és értékes dokumentumokat, tárgyakat őriz. E sokrétű anyagnak a megőrzése, kutathatóságának biztosítása, a szakmai és a nagyközönség számára kiállításon való bemutatása a Kari Könyvtár kiemelt feladata. A szakmai munka csak most kezdődik. Célunk a gyűjtemény anyagának minél szélesebb körben való megismertetése. A kialakult együttműködés alapján az anyag szakszerű feldolgozását és megőrzését az Egyetemi Levéltár szakmai segítségét igénybe véve szeretnénk megvalósítani. E mellett szeretnénk az érdekes dokumentum anyagot digitalizálni, egyrészt állományvédelmi célból, másrészt, hogy nagyobb nyilvánosság számára is elérhetővé tegyük.

Kiállítások rendezését is tervezzük egy-egy jelesebb alkalomhoz kapcsolódóan. 2019 novemberében a kar Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett konferenciájának témájához illeszkedően Ranschburg Pál munkásságát mutattuk be „Non omnis moriar” „Nem halok meg egészen” – Ranschburg Pál és a magyar gyógypedagógia című kiállításunkon.

A gyűjteményi anyag két nagyobb csoportra osztható, amelynek sokszínűségét a következő képek talán kellően illusztrálják:

Dokumentumok: könyvek, folyóiratok, kéziratok, levelezés (hivatalos, személyes), indexek, meghívók.

Tárgyi emlékek: fotók (hivatalos, személyes), fotóalbumok, festmények, személyes tárgyak, didaktikai- és vizsgálóeszközök, oktatási segédeszközök, bélyegek, érmék, plakettek.

FOGYATÉKOSSÁGÜGY - FILATÉLIA

Gyógypedagógiai témájú filatéliák Göllesz Viktor hagyatékából

Bárczi Gusztáv emléklakett

Pető András emléklakett

Speciális Olimpia úszóverseny érmei

*Tanulók a Vakok Budapesti Királyi Országos Nevelő- és Tanintézetét bemutató
fotóalbumból, 1908-ból*

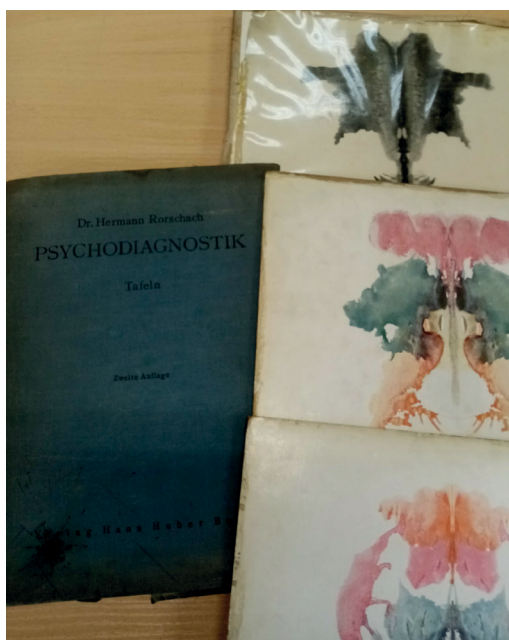

Vakok oktatása a Vakok Budapesti Királyi Országos Nevelő- és Tanintézetét bemutató fotóalbumból, 1908-ból

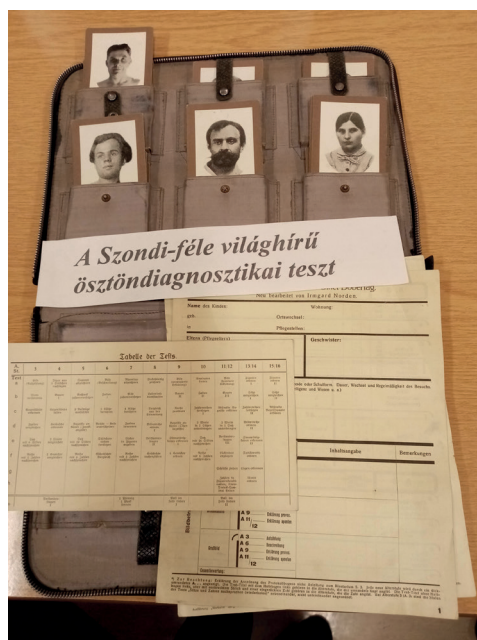

Binet teszt a II. világháború előtt

Rorschach-teszt

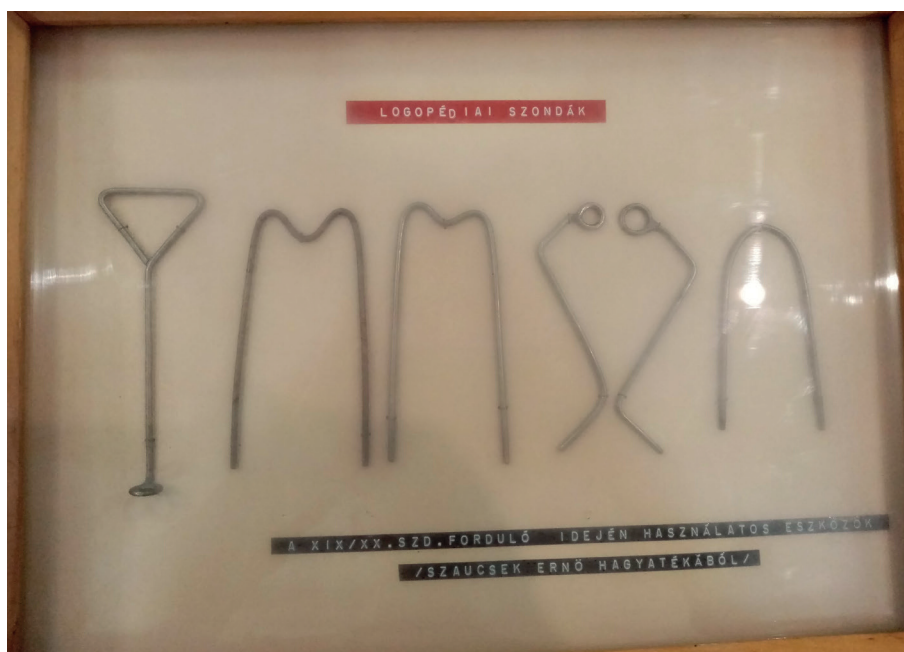

Eredeti Szondi-teszt

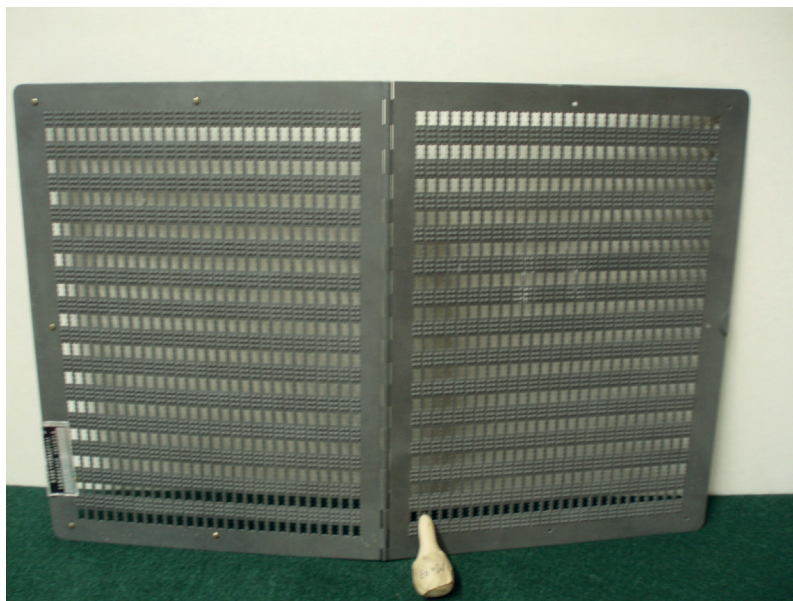

Bárczi Gusztáv hangvillája (vizsgálóeszköz)

Logopédiai vizsgáló eszközök

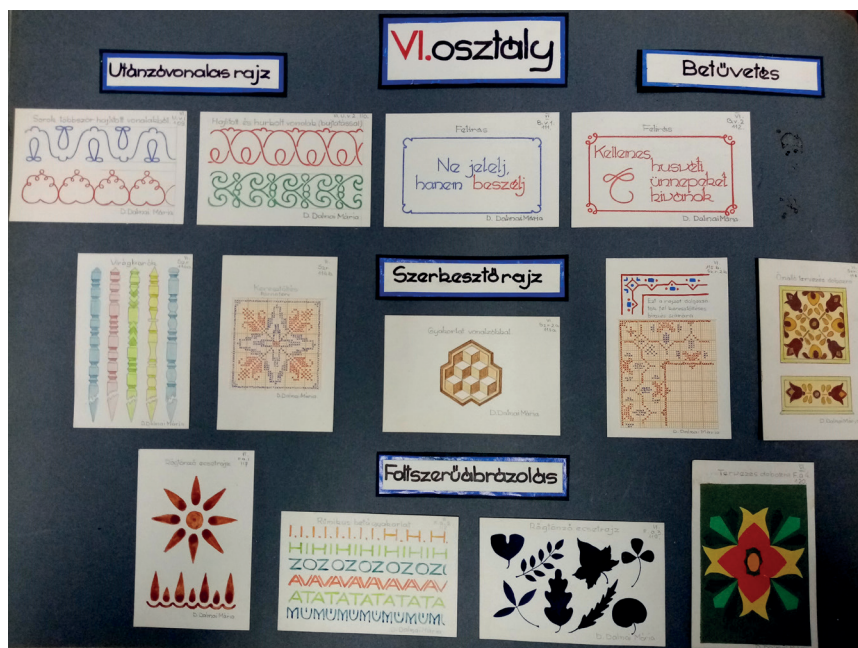
Nyitott Braille tábla pontozóval

Írógép vakok számára

Rajztanítást segítő minták albuma

Rajztanítást segítő minták albuma

Braille óra vakok számára

The Special Education History Collection of the Bárczi Gusztáv Faculty of Special Needs Education

The Special Education History Collection of the Bárczi Gusztáv Faculty of Special Needs Education was established at the formerly independent college in 1965 – put Gusztáv Bárczi's plan into action – with the aim of preserving all documents, images, educational or diagnostic tools and objects used by special educational teachers, and the history of special education and special education training can also be presented to posterity. In addition to describing the history of the collection, the major legacies and the exhibitions organized from the collection material, the conditions and difficulties of operation are also presented in the study. The collection, which was attached to the Faculty Library in 2014, now has an independent room suitable for organizing exhibitions, and it is controlled by the Collection Circle and Usage Regulations. The collection preserves personal and official documents and objects that are important and valuable for the history of special needs education and the history of special need teacher training in Hungary. The preservation, processing and ensuring the researchability of this material, and its presentation to the professionals and general public at an exhibition are the priority tasks of the Faculty Library, for which it has established a good professional relationship with the ELTE University Library and Archives.

BERGMANN KRISZTINA

kari könyvtárigazgató

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar

Kari Könyvtár és Gyógypedagógia-történeti Gyűjtemény

ORCID: 0000-0003-3288-8078